

Anneli Bogensi aabitsakogu ehteks sai oma kooli aabits Sirle Sommer-Kalda

1.september 2022

Illuka kooli direktor Anneli Bogensi ja osa tema aabitsakogust. "Aabitsate kogumisest on meie peres tekkinud tõeline hasart."Foto: Matti Kämärä / Põhjarannik

Illuka kooli direktori Anneli Bogensi kolleksiooni sajandaks eksemplariks sai sümboolselt oma kooli lugude aabits, mis nägi ilmavalgust kooli sajandaks sünnipäevaks.

"Illuka kooli lugude aabitsa" esimese, pehmete kaantega tiraaži sai koolipere trükikojast kätte 18. juuniks, kui kool tähistas aastapäeva ja võõrustas oma vilistlasi. Kõvade kaantega raamatu esitlus on kavas 20. septembril – kooli 101. aastapäeval –, kui aabitsaga saavad tuttavaks ka õpilased ja lastevanemad.

Vahepeal on aga Anneli Bogensi kogu täienenud ja uuele kooliaastale läheb ta vastu 114 aabitsaga.

Selles, et kunagisest leigest kommi- ja näsupaberite kogujast on saanud kirglik aabitsate kolleksionäär, on "süüdi" tema amet.

"Ma ei oleks seda mitte kunagi arvanud, aga praegu on aabitsate kogumine lausa kirk. Kui näen mõnda, mida mul veel ei ole, lähen kohe särama. Arvatavasti on see seotud sellega, et olen kogu elu tahtnud õpetajaks saada ning laste lugema ja kirjutama õpetamine on olnud minu töö väga pikka aega."

Foto: Matti Kämärä / Põhjarannik

Illuka kooli aabits sobib pigem koolitee lõpetajatele

Kui tavaliselt saavad aabitsa kingituseks esimese klassi jütsid, et selle abil lugema õppida, siis "Illuka kooli lugude aabits" sobib paremini 9. klassi õpilastele.

Trükivärske raamat tutvustab tähtede kaudu inimesi ja jutustab lugusid, mis on seotud Illuka kooliga.

"Sada aastat on katkematu ahelana Illuka mõisahoones haridust antud. Selle aja jooksul on juhtunud mõistagi rohkem kui tänasel päeval mäletajaid ja jutustajaid ning iga tähe taha võiks lugusid kirja panna enamgi, kui käesoleva raamatu kaante

vahele mahtus. See annab lootust, et aabitsale võib ehk kunagi järgneda ka lugemik," tõdeb enamiku tekstide autor ja raamatu toimetaja Ene Raudar.

Tavaliselt antakse kooli aastapäevaks välja almanahh. "Mõtlesime, et meie teeme seekord aabitsa vormis ja natuke teises võtmes," lisab Illuka kooli direktor Anneli Bogens.

Talvel peetud mõttetalgutel pakkusid õpetajad iga tähe juurde kooliga seotud märksõnu. "Illuka koolile on väga oluline V-täht. V nagu kooli väärtused ja Villio Reinsalu," ütleb Ene Raudar. "Tema 46 järjestikust direktoriaastat ühes õppeasutuses on keeruline üle lüüa."

Raamatu lõppu lisas Ene Raudar peatüki "Kiiksud, vimkad, meeleolud". Muu hulgas saab sealt lugeda nalja, mis on koolipere seas juba mitu aastat käibel. Nalja selle kohta, et üheks oluliseks kriteeriumiks Illuka kooli direktoriks saamisel on siira soovi ja akadeemilise hariduse kõrval ka sünnikuupäev, milleks on 4. mai.

Sel kuupäeval on sünnipäev kauaaegsel direktoril Villio Reinsalul ja praegusel direktoril Anneli Bogensil. "Ka tulevikku näeme helgetes toonides, sest lisaks paarile tublile "õige sünnikuupäevaga" noormehele, kes laias ilmas haridust omandamas, sirgub siinsamas mõisapargi servas üks perepoeg, kel sünni hetkel sai üks kriteeriumidest täidetud," kirjutab Ene Raudar.

Kooli kiiksuga huumorit illustreerib pilt, kus poseerivad koos endine, praegune ja "tulevane" direktor Miku Larionov.

Ene Raudari sõnul on raamatu suur väärtus selles, et koolipere tegi seda oma jõududega. Näiteks Karin Tartlan kujundas tähed, Kristi Klaamann joonistas üles õpetajad ning Karmen Kull panustas luuleridadega. Mitmed naljad ja joonistused pärinevad aga õpilaste sulest.

"Mõned trükivead on küll sisse lipsanud, aga see on nii südameraamat!" tunnistas Anneli Bogens aabitsa õnnestunuks. "Arvan, et hakkame seda kinkima 9. klassile, sest ta ei ole lugema õppimise raamat, vaid siin on pikemad tekstid. Raamat sobib ka igale külalisele, endisele töötajale ja vilistlasele meenutamiseks."

Kihnu aabits sütitas huvi

Esimene sats aabitsaid kogunes lauasahtlisse, kui Anneli Bogens asus 1991. aastal Illuka koolis tööle algklasside õpetajana. "Mõne varem ilmunud aabitsa võtsin kasutusele selleks, et näiteks õpilastele lisatööd anda."

Sihipärane kogumine sai alguse siis, kui ta enam algklasside lapsi ei õpetanud.

"Erakõrgkoolis töötades oli meil väljasõit Kihnu saarele. Ostsime muuseumist Kihnu aabitsa, mida me õhtul lehitsesime. Mõistatasime, mida üks või teine sõna võiks tähendada, ja see tegi nii palju nalja."

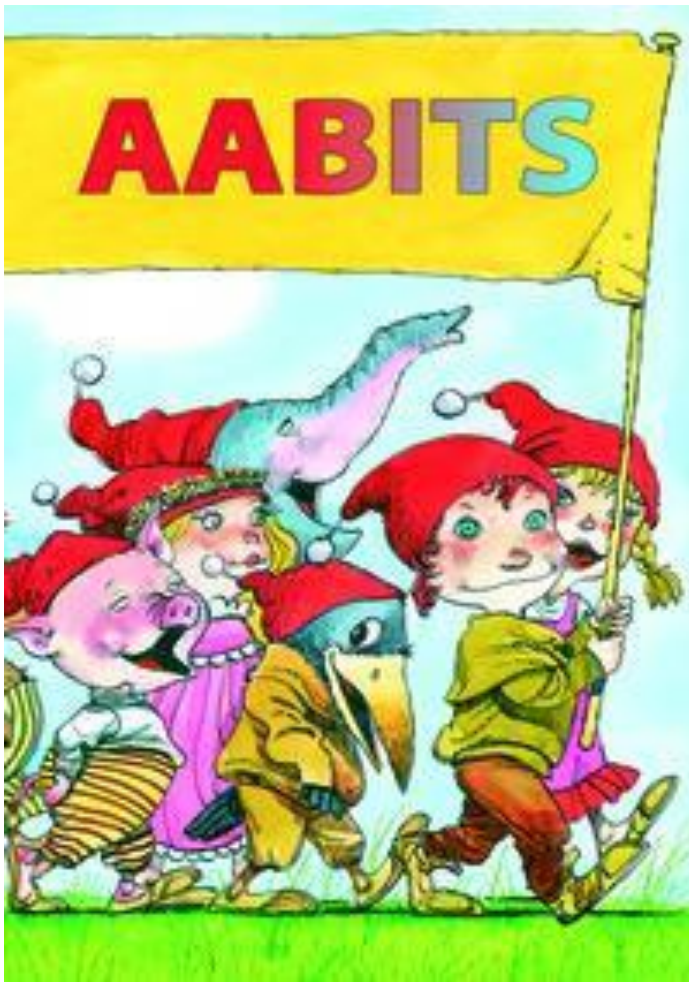
Seejärel hakkas Anneli Bogens aabitsate maailma vastu suuremat huvi tundma ning avastas, et lisaks murdeaabitsatele on üllitatud ka näiteks koera- ja kassi-, matka- ja pärandiaabits.

"Abikaasa Deiv tuli selle huviga hästi ruttu kaasa, sest on lapsest peale kogu aeg midagi kogunud ja tegeleb ka praegu sihipäraselt numismaatikaga. Tema ikka küsis: "Kuule, kas sul see aabits juba on?" Varsti oli nii, et naistepäevaks sain aabitsa ja emadepäevaks oli aabits. Sellest on meie peres tekkinud tõeline hasart," kirjeldab koolijuht.

Praegu mahub aabitsakogu veel kolme kasti, aga ilmselt mitte kauaks, sest kirjastajad annavad pidevalt välja uusi aabitsaid. Näiteks sel õppeaastal võivad õpetajad valida korraga rohkem kui kümne aabitsa vahel, millel on haridus- ja teadusministeeriumi luba.

"Kui oled pikka aega õpetanud ühe järgi, siis tahad vaheldust. Mina olen vahel oma õpetajatele öelnud, et mul on kõik aabitsad olemas, tulge ja tutvuge," räägib Anneli Bogens, kes on teinud koolis ka aabitsanäitusi.

Seevastu nõukaajal kehtis üldiselt üks aabits korraga. Anneli Bogens läks kooli 1974. aastal, kui tuli välja uus, "Kukeaabits". "Enne seda kehtis 1962. aastast välja antud aabits ja järgmine ilmus 1980. aastal."

Leelo Tunгла ja Ene Hiiepuu aabits Edgar Valteri illustatsioonidega on tänaseni paljude õpetajate lemmik. Foto: Avita kirjastus

Millised on aabitsakoguja lemmikud?

Anneli Bogens:

""Kukeaabits" on südamelähedane, sest selle järgi õppisin ise. Esimene luuletus "Kõik, kõik on uus septembrikuus" on elu lõpuni peas. Selle andis õpetaja 1. septembril pähe õppida, lugesin seda tervele perele kümneid kordi.

Teine minu hingaabits on "Karuaabits" – mul on alles nii enda isiklik 1973. aastast kui ka uuem variant. See oli minu eelkooli aabits Jõhvi kooli 0. klassis. Mõned lood on siiani meeles ja "Mõmmi unelaulu" olen nii omaette kui ka oma lastele laulnud.

Ise olen õpetanud mitme aabitsa järgi, näiteks üks koomiksi vormis aabits ei meeldinud üldse. See-eest Leelo Tungla ja Ene Hiiepuu aabits Edgar Valteri illustatsioonidega on tänase päevani hästi paljude õpetajate lemmik.

Kuigi ta on välja antud juba 2006. aastal (esimene trükk 1990. aasta lõpus – toim.), on tekstid elulised ja toredad ning iga laps leiab lustakast ja ulakast loomaseltskonnast kedagi, kellega samastuda. Näiteks minu lapselapsele meeldib ämblik Ärbi, kes ei ole peategelaste hulgas. Tavaliselt meeldib ikka eesel Iia või põrsas Pamp. Minu poeg ja minia ei ole selle aabitsa järgi õppinud, aga nad on lastevanematena nendest tekstidest vaimustuses.

Ka meie kooli õpetajad ütlevad, et see aabits on üle kõige, kuigi olen pakkunud erinevaid.

Väga tore raamat on ka "Öökull Öösikese aabits" (2014), selle autor Linda Tross on meie kooli vilistlane.

Minu enda lemmikud on tegelikult koduloolised aabitsad kodukoha lugudega, mis ei ole mõeldud lugema õppimiseks.

Minu lugemissoovitus täiskasvanutele on Valdur Mikita "Keeleaabits".

Üks minu lemmikuid on ka "Füübits" – teaduse ja tehnika lugemik, kus tähestiku võtmes seletatakse lastele erinevaid teadusnähtusi. Hästi tore ja lastepärane."

Vanimad pärinevad tsaariajast

Üks brošüüri moodi aabits kannab aastaarvu 1888. "Võib küll rääkida, et see on minu kogus kõige vanem, aga tegelikult on see pildiaabits välja antud 1990. aastal suure tiraažiga koopiana. Kõige vanem originaal on 1891. aastast, selle ostsin oksjonilt."

Anneli Bogens paneb võrdluseks kõrvuti 1917. ja 1921. aasta aabitsa: kui esimene on veel täielikult gooti kirjas, siis teises on jutud trükitud juba mõlemas, nii gooti kui ka tänapäeva kirjas.

Uusi leide jahib Anneli Bogens sageli Facebooki aabitsakogujate grupis.

"Minulgi on veel mõni soov, näiteks viiekümnendad on nõrgalt esindatud. Olen mõnel oksjonil püüdnud selle aja aabitsaid saada, aga olen ilma jäänud. Praegugi on üks oksjon, mis kahe nädala pärast lõpeb. Passin peale, praegu veel ei paku," räägib Anneli Bogens, lisades, et vähem saada olevad aabitsad maksavad sada eurot ja peale.

Loomevargust tuleb ette ka aabitsates

Nüüdisaja aabitsates pole Anneli Bogens plagiaati kohanud, küll aga ühes nõukaaja trükises.

Johannes Käisi aabitsaga "Esimesed vaod" alustasid lapsed kooliteed enne Nõukogude okupatsiooni. Anneli Bogensil on selle aabitsa 1938. aasta trükk.

Johannes Käis oli muu hulgas Eesti kooliuuendusliikumise eestvedaja ja viljakas õppekirjanduse autor. Kui ta aga nõukaajal rahvavaenlaseks tembeldati, keelustati tema teosed ja suleti erifondidesse.

Käisi koostatud aabitsa viimane trükk 1948. aastal ilmus autori nimeta, nimetatud on toimetaja ja illustratsioonid muudetud. Aabitsat lehitsedes ilmneb, et sinna on ilmunud lood Leninist ja vapratest pioneeridest, aga sekka leidub ka Käisi õpetliku ivaga lugu Peedust, kes sai mesilaselt põske nõelata, ja Ülost, kes leidis metsast suure seene, aga see oli täiesti ussitanud.

Anneli Bogensi sõnul võib nõukaagseid aabitsaid vabalt ka praegu kasutada, kui Lenini ja pioneeride leheküljed vahele jätta. "Ülejäänud tekstid on ikka neutraalsed, õpetlikud ja toredad ning sobivad ka täna."

Pikemat aega on kestnud liivi keele aabitsa otsingud, samuti oleks ta huvitatud punkt kirjas aabitsast. "Kui käisin eripedagoogika kursusel, õpetas pimedate ühingu esindaja meile punkt kirja. Trükkisime ise punktikombinatsioone ja kolmandal päeval veerisime sõrmedega punkt kirjas aabitsat lugeda. See oli väga põnev."